
THE INTERNET AS A CULTURAL PROCESS IN THE PRODUCTION OF LITERATURE

Natasha Sarafova

Faculty of Philology, "Goce Delchev" University, Shtip, North Macedonia natasa.sarafova@ugd.edu.mk

Marica Tasevska

Faculty of Philology, "Goce Delchev" University, Shtip, North Macedonia
marica.tasevska@ugd.edu.mk

Abstract: Electronic literature and/or digital literature is a genre of literature that encompasses works created exclusively on and for digital devices, such as computers, tablets, and mobile phones. However, the internet is a completely different medium compared to a book. People today freely express their thoughts using electronic media such as blogs and social networks. Technology today also enables one-to-one correspondence between author and reader, simplifying access and understanding of literature by students, researchers, and readers. Digital technology and media offer new ways of producing literary works, but they also require writers to develop different styles, techniques, skills, methodologies and conventions of communication, between themselves and their readers, and also between them and their work. . The endless possibilities offered by technology and media are revolutionizing the process of cultural production, including the creation of literary works.

Keywords: electronic media, electronic literature, cultural production

ИНТЕРНЕТОТ КАКО КУЛТУРЕН ПРОЦЕС ВО ПРОДУКЦИЈАТА НА ЛИТЕРАТУРАТА

Наташа Сараfoва

Филолошки факултет, Универзитет „Гоце Делчев“, Штип, Северна Македонија
natasa.sarafova@ugd.edu.mk

Марица Тасевска

Филолошки факултет, Универзитет „Гоце Делчев“, Штип, Северна Македонија
marica.tasevska @ugd.edu.mk

Резиме: Електронската литература и/или дигиталната литература е жанр на литература што опфаќа дела создадени исклучиво на и за дигитални уреди, како што се компјутери, таблети и мобилни телефони. Сепак, интернетот е сосема поинаков медиум во однос со книгата. Луѓето денес слободно ги изразуваат своите мисли користејќи електронски медиуми како што се блогите и социјалните мрежи. Технологијата денес, исто така, овозможува кореспонденција еден-на-еден помеѓу авторот и читателот, поедноставувајќи го пристапот и разбирањето на литературата од страна на студентите, истражувачите и читателите. Дигиталната технологија и медиумите нудат нови начини за производство на литературни дела, но тие исто така бараат од писателите да развијат различни стилови, техники, вештини, методологии и конвенции на комуникација, меѓу нив и нивните читатели, а исто така и меѓу нив и нивното дело. Бесконечните можности предложени од технологијата и медиумите го револуционизираат процесот на културна продукција, вклучувајќи го и создавањето литературни дела.

Клучни зборови: електронски медиум, електронска литература, културна продукција

1. ВОВЕД

Интернетот е технологија која ослободува моќни можности. Но, реализацијата на овие можности зависи, прво, од склоноста на луѓето да ги користат на креативни начини; и, второ, капацитетот чинители како во приватниот така и во државниот сектор, се користат алатки како авторско право, регулативи, надзор и цензура. Ефектот на Интернетот врз културата лежи на континумот помеѓу дистопичното и еуфоричното - до степен на созревање во сфера на незауздана креативност и комуникација, развој во некоја комбинација на конвенционален забавен медиум и инструмент за политичка доминација. Во оваа смисла, идното културно влијание на Интернетот е навистина неизвесно. Под културна продукција, се подразбираат изведувачките и визуелните уметности, литературата и медиумската индустрија. Клучна разлика е помеѓу уметничките активности кои бараат заедничко присуство на уметнички работници (или уметнички дела) и потрошувачи

(театар во живо и танц, музички перформанс, уметнички музеи и галерии) од една страна; и уметнички активности кои произведуваат артефакти кои подлежат на дигитална дистрибуција (снимена музика, филм, видео и литература). Интернетот имаше подлабоко влијание врз оние културни индустрии каде што производот може да се дигитализира - т.е. да се претвори во битови и повторно да се состави на компјутер, таблет или мобилен телефон.

2. ЕЛЕКТРОНСКА ЛИТЕРАТУРА

Електронската литература е форма на литература која започна да се појавува со појавата на компјутерите и дигиталната технологија. Тоа е дигитално ориентирана литература, но читателот не треба да ја меша со дигитализирана печатена литература. Електронската литература е нов предмет на проучување на кој може да му се пристапи од различни дисциплини. Постојат различни можни дефиниции за електронска литература или дигитална литература. Повторно, без јасна и ригорозна дефиниција, електронската литература има тенденција да биде предмет на проучување што е тешко да се категоризира и јасно да се опише. За да го пронајдеме потеклото на електронската литература ширум светот, треба да ги земеме предвид различните јазици, културното потекло, културното наследство и контекстите во кои е создадена дигиталната литература. Дигиталната литература не може да се гледа како целина и не е произведена во исто време, на ист начин и од иста причина ширум светот (Цована Ди Росарио и др., 2019).

Електронската литература нашироко ги опфаќа книжевните дела кои ја користат процесорската моќ на компјутерот за да ја подобрат поетиката на текстот надвор од користењето на компјутерот како мрежен медиум за дистрибуција. Критичарите и практичарите на овие нови форми го одредија терминот електронска литература преку основањето на Организацијата за електронска литература во 1999 година: непрофитна организација дизајнирана да промовира креативна и научна работа околу новите дигитални текстуални жанрови (Ретберг, 2012). Терминот „електронска литература“ претставува пречка во разбирањето на континуитетот помеѓу дигиталните и физичките медиуми како што вообичаено се разбира. „Електронски“ алудира на интерфејсот помеѓу материјалната основа на пресметувањето - интегрирани кола, низи на порти, микропроцесори итн. - и слоевите на апстракција и броеви кои се означени со терминот „дигитален“.

Вардрик-Фруин (2010: 29) тврди дека постојат важни граници помеѓу дигиталната уметност и литературата. Уметноста и литературата постојат на континуум дефиниран од примарната семиотичка функција на медиумот, потпирајќи се на терминологијата на Bell et al. Литературата го прикажува текстот како нејзин примарен семиотички медиум, додека уметноста може да користи поширок опсег на медиуми за да пренесе значење. Оваа дефиниција не ги исклучува мултимодалните дела доколку текстот е составен дел на значењето на делото. Постои втор критериум за дефинирање на литературата: читателот мора да има избор, да биде непасивен потрошувач преку физичка или ментална стимулација.

Бидејќи печатењето е најпрепознатливиот формат на физичките текстуални медиуми, не е изненадување што дигиталната литература е составена со печатената. Овие дефиниции имаат за цел да ја нагласат иновативноста, како чекор кон воспоставување на пристигнувањето на дигиталната литература преку национално и меѓународно финансирање, додека сложената материјалност на формата ја покажува слабоста на основната структура за овие дефиниции. Потребата за материјален пристап е очигледна од честите повици за печатење во претходните дефиниции и покрај оспорувањето на супериорноста на дигиталните медиуми. Сморгасбордот на медиуми опфатени со целосниот термин „дигитална литература“, заедно со неговиот опсег на теми и жанрови е погрешен назив со оглед на плејадата потенцијални физички интерфејси. „Дигитални литератури“ дава посоодветен опис на областа (Simon Rowberry, 2018).

Една од формите на технолошки информации применети во апликациите за читање е во форма на приказни низ разговор. Приказни низ разговор е приказна претставена во форма на текстуални пораки, исто како комуникацијата на WhatsApp. Ваквата форма на порака е многу препознатлива за генерацијата Z, која расте со текстот на пораките. Разговорот е активност за разговор преку интернет без задолжителна средба со другите. Формуларите за разговор може да бидат во форма на текст, аудио и видео. Испратената порака може да биде и во форма на текст, слики, звук, видео, анимација и датотеки. Овој разговор им овозможува на луѓето да комуницираат со други човечки суштества во различни делови на светот (Путри, 2021).

Апликациите за читање сега користат андроид технологија како место или алтернатива за јавноста нашироко да развие литература. Литературата што постои денес може да се категоризира како популарна литература. Сепак, развојот на технологијата и влијанието на глобалниот ангажман преку социјалните медиуми им даваат на делата кои постојат во различни апликации неколку привилегии. Прво, книжевните дела имаат и форма на соработка затоа што не содржат само едноставен текст и ликови, но и слики/фотографии и звуци, дури во форма на филм. Сето тоа се појавува во едно дело. Освен тоа, ликовите

поради тоа што авторот дава слики/фотографии, често потекнуваат од некоја славна личност. Второ, односот меѓу писателите и читателите е многу флуиден и понекогаш може да си ги заменат местата. Понекогаш, корисникот станува писател. За жал, способноста за дигитално читање на јавноста е сè уште ниска. Меѓутоа, присуството на апликации за читање би можело да го зголеми интересот за читање, особено кај генерацијата Z, бидејќи литературата што ја читаат во апликацијата ги следи навиките на социјалните мрежи, станувајќи „центар“ на животот на генерацијата Z (Сурјами, Ерлис Нур Муцинингсх, 2022 година).

3. ДИГИТАЛНА КУЛТУРА И НАСЛЕДСТВО

Дигиталната технологија и медиумите нудат нови начини за производство на литературни дела, но тие исто така бараат од писателите да развијат различни стилови, техники, вештини, методологии и конвенции на комуникација, меѓу нив и нивните читатели, а исто така и меѓу нив и нивното дело. Авторите и нивната публика во дигиталната ера се склони да се движат кон нови форми на описменување (Horning, 2012) преку градење свест и вештини за дигитално пишување и дигитално читање. Секој нов медиум и секоја нова алатка ја менува уметноста на пишување и го менува самиот текст, од молив и печатарска машина до машина за пишување и компјутер. Сите тие бараат од авторите да научат да им веруваат, да откриваат нови жанрови и нови практики и да најдат нови начини за оценување на овие типови текстови (Baron, 2009). Дигиталната технологија и медиумите создаваат нова дигитална култура и наследство што може да предизвика исто емоционално, когнитивно, сетилно искуство кај оние што ги конзумираат. Еден од аспектите на таа култура и наследство е електронската или дигиталната литература. „...кога станува збор за дигиталните производи на човечкиот дух и креативност, обезбедувањето на нивната истрајност за идните генерации станува важно прашање за кое треба сериозна дискусија. Веќе не е доволно едноставно да се складира документ или физички медиум за да се обезбеди долговечност. Практиките и методите на зачувување се во нова фаза на развој, а огромното количество податоци со кои се оставени институциите за меморија создаваат неизвесен пејзаж за осигурување на долговечноста на текстовите. Затоа, значајна улога во зачувувањето на важните елементи на човековата култура имаат луѓето кои ја создале оваа култура. Зачувувањето на сопствената работа може да се остави на поединецот. Исто така, негова или нејзина одговорност е да открие какви нови можности нуди технологијата за збогатување на делата што тие ги создаваат. Авторите мора да се едуцираат за технологијата и мора да одредат до кој степен ги користат новите медиуми. Во некои аспекти, развојот на новите технологии ја олеснува работата на писателот, но, во исто време, претставува нов сет на предизвици. Врз основа на сопствените вештини и ум, можно е да се вреднува сопствената работа, а исто така е веројатно дека одредени активности би можеле да го олеснат разбирањето на идните истражувачи за современата уметност и култура. Поради овие причини, важно е да се разбере креативниот процес, употребените технологии и организациските методи на современиот писател“ (Миќуновиќ, Марчетиќ и Маја Крталиќ, 2015).

Дигиталните технологии им олеснија на авторите самостојно да ги објавуваат и дистрибуираат своите дела без потреба од традиционални канали за издавање. Подемот на е-книги и дигитални платформи за издавање, исто така, им овозможи на авторите да допрат до глобалната публика по релативно ниска цена. Појавата на алатки за дигитално пишување и платформи за заедничко пишување им олесни на писателите да соработуваат меѓу себе, подобрувајќи го квалитетот на литературните дела. Дигиталните технологии го трансформираа начинот на кој се дистрибуира литературата. Онлајн книжарниците како Amazon, Barnes & Noble и Kobo им олеснија на читателите да откриваат, купуваат и пристапуваат до книги од каде било во светот. Дигиталната дистрибуција, исто така, им овозможи на издавачите да произведуваат и дистрибуираат книги по барање, намалувајќи ги трошоците за залихи.

Дигиталните технологии и новите медиуми го трансформираа начинот на кој читателите се занимаваат со литературата. Платформите за социјални медиуми како Goodreads и Bookstagram создадоа онлајн заедници каде што читателите можат да ги споделат своите размислувања и мислења за книгите. Дигиталните технологии, исто така, овозможуваат создавање на интерактивни книги, мултимедијални приказни и трансмедијални наративи, обезбедувајќи им на читателите нови начини да се вклучат во литературата. Литературата помага да се развијат нечии вештини за критичко размислување во потрагата по компетенциите на 21-от век на дигиталната технологија. Тоа им помага на луѓето, учениците и децата да стекнат подобро разбирање за општествата што ја произведуваат литературата за да поттикнат поголема емпатија кон другите. Изучувањето на литературата е важно затоа што, во најосновните, ги подобрува вештините за читање, помагајќи да се види светот - луѓе, места, нешта, настани - низ различни очи и по пат на различно гледиште. Книжевноста имаше големо влијание врз развојот на општеството. Таа ги обликуваше цивилизациите, ги промени политичките системи и ја разоткри неправдата. Литературата ни дава детален преглед на човечките искуства, овозможувајќи ни да се поврземе на основните нивоа на желба

и емоции. Крајниот производ е парче литература што ќе го отслика сопствениот карактер на личноста. Секој треба да чита литература и да учи факти, почнувајќи од најмладите ученици, за да им даде до знаење колку е вредна пишаната литература во процесот на градење ум и карактер како и секој од другите „практични“ предмети. Сè што се случува во едно општество може да се запише, снимат и научат од парче литература. Без разлика дали станува збор за поезија или проза, литературата дава увид, знаење или мудрост и емоции кон личноста која целосно се причестува. Животот се манифестира во форма на литература. Дигитализирана или не, литературата останува истото богатство за човештвото.

Електронската литература е чадор термин кој се користи за опишување на различни форми на книжевна практика кои ги вклучуваат пресметковните, мултимедијалните и мрежни својства на современиот компјутер во производството на родени дигитални искуства и дела од наративна или поетска природа кои се специфични за овој контекст. Креативното производство на овој тип на работа е дигитална хуманитарна практика: не е примена на дигитални алатки за традиционална форма на истражување на хуманистичките науки, туку повеќе експерименти во создавањето на нови форми родени во дигиталната средина. Појавувајќи се во текот на изминатите две децении во интердисциплинарен спој на литература, креативно пишување, комуникации, компјутерски науки, уметност и дизајн, областа разви дигитална истражувачка инфраструктура, вклучувајќи дигитални антологии, онлајн списанија и бази на податоци за истражување (Scott Rettberg, 2015).

4. ЗАКЛУЧОК

И покрај овие предизвици, дигиталните технологии и новите медиуми исто така претставуваат значајни можности за книжевни стипендии. Достапноста на големи количини на податоци за однесувањето и преференциите на читателите може да им овозможи на книжевните научници да спроведат истражување и анализа на скала што претходно не била возможна.

Дигиталните технологии, исто така, им овозможуваат на книжевните научници да соработуваат меѓу себе низ географски области, овозможувајќи интердисциплинарни истражувања и иновативни пристапи кон книжевна анализа. Заклучивме дека дигиталните технологии и новите медиуми донесоа значителни промени во производството, дистрибуцијата и приемот на литературата, претставувајќи ги и предизвиците и можностите за книжевна стипендија. Како што технологијата продолжува да се развива, веројатно е дека овие промени ќе продолжат да го обликуваат книжевниот пејзаж во годините што доаѓаат.

ЛИТЕРАТУРА

- Giovanna Di Rosario. (2019). *Texto Digital*, Florianópolis, v. 15, n. 1, p. 4-27, jan./jun. 2019.
<https://doi.org/10.5007/1807-9288.2019v15n1p4>
- Micunovic, Marčetić and Maja Krtalić. (2015). *Literature and Writers in the Digital Age: A Small-Scale Survey of Contemporary Croatian Writers' Organization and Preservation Practices*, <https://doi.org/10.1515/pdct-2015-0028>
- Putri, V. K. M. (2021, August 25). *Chat: Definition, Functions, Benefits and Examples*. Kompas.com
- Rettberg, S., 2012. *Developing an Identity for the Field of Electronic Literature: Reflections on the Electronic Literature Organization Archives*. *Dichtung Digital*, 41. Available at: www.dichtung-digital.org/2012/41/rettberg.htm (пристапено : 21.11.2023).
- Suryami, Erlis and Nur Mujiningsih, : *ICOLLITE 2022, ASSEHR 722*, pp. 558–562, 2022.
https://doi.org/10.2991/978-2-494069-91-6_86
- Scott Rettberg, 2015, *Electronic Literature as Digital Humanities*, DOI: [10.1002/9781118680605.ch9](https://doi.org/10.1002/9781118680605.ch9), In book: *A New Companion to Digital Humanities* (pp.127-136)
- Micunovic, Marčetić and Maja Krtalić. (2015). <https://doi.org/10.1515/pdct-2015-0028>
- Wardrip-Fruin, N., 2010. *Five Elements of Digital Literature*. In R. Simanowski, J. Schäfer, & P. Gendolla, eds. *Reading Moving Letters: Digital Literature in Research and Teaching A Handbook*. Wiesbaden: Transcript Verlag, pp. 26– 57.
- Rowberry S, *Continuous, not discrete: The mutual influence of digital and physical literature*, *Convergence* 26(2), 319-332. Copyright © The Author 2018. Reprinted by permission of SAGE Publications. DOI: <https://doi.org/10.1177/1354856518755049>

Интернет извори

<https://www.bbvaopenmind.com/en/articles/the-internets-influence-on-the-production-and-consumption-of-culture-creative-destruction-and-new-opportunities/>

<https://www.quora.com/How-have-digital-technologies-and-new-media-affected-the-production-distribution-and-reception-of-literature-and-what-challenges-and-opportunities-do-these-changes-present-for-literary-scholarship>